

Kształtowanie bezpiecznych przestrzeni – doświadczenia edukacyjne w Polsce na podstawie doświadczeń europejskich i amerykańskich

Andrzej Urban, *Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie (Polska)*

E-mail: andrzej-urban@wp.pl

ORCID ID: 0000-0001-5767-8646

Streszczenie

Celem artykułu jest identyfikacja oraz analiza wykorzystania doświadczeń amerykańskich i europejskich w zakresie projektowania bezpiecznych przestrzeni w obszarze polskiej dydaktyki policyjnej. Korzystając z teoretycznych metod badawczych, wskazano na aktywność polskiej Policji w działaniach edukacyjnych z zakresu kształtowania przestrzeni antyprzestępczych. Przeglądu nie ograniczono jedynie do szkoleń policyjnych, ale zwrócono także uwagę na zmiany, jakie w ostatnich latach nastąpiły w zakresie kształcenia studentów na kierunku studiów „bezpieczeństwo wewnętrzne”. W konkluzji przywołano „Program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań *Razem bezpieczniej* im. Władysława Stasiaka” jako potencjalne źródło wypracowania ogólnopolskich wskazań antyprzestępczego ukształtowania przestrzeni.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo wewnętrzne, przestrzenie bezpieczne, standard kształcenia, program studiów, przestępczość.

Crime prevention through environmental design – Polish educational experiences based on European and American experience

Abstract

The main aim of the article is to identify and analyse the use of American and European experience in the environmental design of safety and security places with reference to police teaching in Poland. Based on theoretical methods, the article describes the activity of the Polish Police in crime prevention through environmental design, including educational component. Furthermore, the article refers to changes in the study programme in the field of internal security and to the social crime prevention programme called "Safer together" as a potential source of national regulations and indications of environmental design.

Keywords: internal security, safe spaces, educational standard, study programme, crime.

Strategia zapobiegania przestępczości poprzez właściwe ukształtowanie przestrzeni od początku XXI wieku zyskuje na popularności. Doświadczenia praktyczne zostały twórczo zmienione w ostatnich latach XX i na początku XXI wieku. Skuteczność zapobiegania przestępczości poprzez dokonywanie zmian w środowisku potwierdzają badacze na całym świecie. Pojawiają się poradniki opisujące, w jaki sposób należy antyprzestępczo kształtować środowisko, aby redukować możliwości popełnienia przestępstw i antyspołecznych zachowań. Poradniki te przeznaczone są nie tylko dla służb odpowiedzialnych za zapobieganie przestępczości, ale także dla architektów i budowniczych, którzy elementy zapobiegania przestępczości wprowadzają do swoich projektów (Piroozfar et al. 2019; Fennelly, Crowe 2013). Coraz częściej wskazuje się także, jak w przyszłości powinny być projektowane miasta, aby zapewnić bezpieczeństwo (Mihiniac, Saville 2019). Publikacje te, oparte na wynikach najnowszych badań, ale także doświadczenia historyczne wynikające z prowadzonych wojen, projektowania i utrzymywania budowli obronnych czy budowy miast wykorzystuje się coraz powszechniej. *Crime Prevention Through Environmental Design* (CPTED) to metoda zapobiegania przestępczości i ograniczania nieakceptowalnych społecznie zachowań poprzez właściwe ukształtowanie przestrzeni, która znalazła stałe miejsce wśród działań profilaktycznych także w Polsce. Co prawda, w Polsce brakuje krajowych wskazań czy norm definiujących, jak bezpiecznie zaprojektować przestrzeń, czego dopracowali się Holendrzy lub Brytyjczycy. Nie oznacza to jednak, że nie mamy w Polsce żadnych doświadczeń w tym zakresie. Lukę tę od kilku lat próbuje wypełnić Policja poprzez intensywny rozwój systemu szkoleń, na których kształci w zakresie skutecznego ograniczania zagrożeń poprzez właściwe ukształtowanie przestrzeni. Rodzi się zatem pytanie, w jaki sposób doświadczenia europejskie i amerykańskie z obszaru projektowania bezpiecznych przestrzeni zostały wykorzystane w dydaktyce policyjnej. Aby rozwiązać ten problem badawczy, dokonano analizy literatury, porównań rozwiązań dotyczących kształtowania bezpiecznych przestrzeni stosowanych w różnych krajach oraz wyodrębniono i przeanalizowano szkolenia z przedmiotowego zakresu realizowane w Polsce.

Bezpośredni związek prawidłowo zaprojektowanej przestrzeni z bezpieczeństwem został dostrzeżony i był oczywisty dla większości dowódców wojskowych już tysiące lat temu. Nie atakowano pod górę, budowle obronne były stawiane na szczytach gór lub wykorzystywały naturalne przeszkody – takie, jak woda. Zbiór przepisów w tej materii opracował Sun Tzu, chiński generał i politolog żyjący kilka wieków przed naszą erą, w swoim dziele *The Art of War*. Podkreślał on silny związek ukształtowania przestrzeni z bezpieczeństwem. Pisał o znaczeniu miejsc zarówno dla prowadzenia bitwy, jak i dla zaopatrzenia armii oraz tworzenia obozowisk: „(...) kiedy jeden człowiek może bronić górskiej przetęczy tak, jak borsuk swej nory lub pies swej budy; może wtedy przeciwstawić się tysiącom wrogów. Sytuacja ta zależy też od terenu” (Sun Tzu VI w. p.n.e.: s. 37). Te dogodnie miejsca dla armii – to, na przykład, szczyt wzniesienia. Takie miejsce pozwalało na atak w dół, zwiększało zasięg rażenia broni, siłę i szybkość nacierających żołnierzy lub efektywniejszą obronę przed nacierającymi pod górę. Podobnie przewagę uzyskała armia, która będzie czekała na przeciwnika na skraju rzeki, zmuszając go do atakowania z wody. Sun Tzu wskazywał także, że miejsce może zwiększać szansę mniejszych sił, któ-

re potrafią obronić się przed znacząco większą armią. Ta wiedza wydaje się współcześnie oczywista. Do historii przeszła 300 osobowa armia Leonidasa I broniąca Sparty przed kilkuset tysięcznymi wojskami perskimi. Spartanie, wykorzystując naturalne ukształtowanie terenu, bronili Przesmyku Termopileńskiego. Umiejętne wykorzystanie przestrzeni zapewniło chwałę żołnierzom, a Leonidasowi I – miejsce w historii wojen i wojskowości na kolejne tysiąclecia.

Wskazania dotyczące bezpiecznego projektowania miast znaleźć możemy już w normach rzymskich opisanych na XII tablicach. Szczególnie tablica VII określa zasady funkcjonowania sąsiedztwa, z których niektóre obowiązują do dzisiaj: „Niechaj utrzymują drogi w należytych porządku. Jeśli jej nie wybrukowali, można, jeśli ktoś zechce, jeździć po nich ich własnymi zaprzęgami (...). Jeśli drzewo sąsiada w wyniku wiatru zegnie się i spadnie na twoją posesję, możesz zupełnie legalnie podjąć kroki w celu jego usunięcia. Człowiek ma prawo do zbierania owoców, które z jego drzewa spadły na posesję jego sąsiada” (*Prawo Dwunastu Tablic WWW*: s. 5–6).

Koncepcja zapewnienia bezpieczeństwa przez projektowanie architektoniczne jest obecnie wykorzystywana powszechnie. Widzieć i być widzianym lub widzieć szeroko i daleko to podstawa bezpieczeństwa. Dostrzeżenie z dużej odległości zbliżającego się napastnika pozwala na ucieczkę lub podjęcie innych działań zapobiegawczych. Sprawcy przestępstw lub łamania norm społecznych wolą anonimowość i nie zdecydują się na akcję przestępczą w przypadku dobrej widoczności dla potencjalnych świadków lub służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo. Zatem dobrze widoczna przestrzeń, oświetlona w nocy staje się nieatrakcyjną do popełniania przestępstw (Głowacki et al. 2010: s. 33).

Wskazania do projektowania dróg, podobnie jak w XII tablicach, znaleźć można w rozdziale V *Statutu Winchestera* z 1285 roku podpisanego przez króla Edwarda I. Zapisy *Statutu Winchestera* wskazywały na wyraźny związek pomiędzy niezagospodarowaną przestrzenią, a przestępstwami rozboju i kradzieży. Dodatkowo wprowadzały na właściciela nieruchomości kary za nieprzystosowanie przepisów budowy i utrzymania dróg zgodnie z zapisami statutu. „Szlak wiodący z jednego miasta kupieckiego do drugiego winien być tak pozbawiony roślinności, ażeby nie było możliwości ukrycia się w odległości 200 stóp po obu jego stronach. Właściciele gruntów, którzy nie zapewnią takiego stanu, odpowiadać będą za zaistnienie z tego powodu rabunki; a w przypadku popełnienia morderstwa zdani będą na łaskę króla” (Głowacki et al. 2008: s. 8). Podstawą tego zapisu było uniemożliwienie działania z zaskoczenia. Potencjalni sprawcy najczęściej gorzej uzbrojeni i zdecydowanie słabiej wyszkoleni od strażników strzegących przewożone dobra jedynie w zaskoczeniu mogli upatrywać swojej szansy na pokonanie strażników i dokonanie kradzieży. Zaskoczenie jednak miało zostać zlikwidowane przez odpowiednie ukształtowanie przestrzeni – umożliwiające zauważenie potencjalnego napastnika.

Prawdziwy rozwój teoretycznych podstaw zapobiegania przestępczości poprzez ukształtowanie przestrzeni przypadł jednak na XX i początek XXI wieku. W zasadzie, należałoby powiedzieć nie „rozwój”, a „powrót” do zapomnianych doświadczeń historycznych. Zacząć wypada od Elizabeth Wood, pierwszej dyrektorki *Chicago Housing Authority* (CHA)

(w latach 1937–1954), nazywanej reformatorką socjalnego budownictwa mieszkaniowego w USA (Czapska 2012: s. 19). CHA założony został w 1937 roku przez władze stanu Illinois w celu poprawy standardu mieszkaniowego w slumsach, a następnie stworzenia niedrogich mieszkań dla weteranów. Elizabeth Wood w latach czterdziestych wskazywała na związek budownictwa socjalnego z bezpieczeństwem. Stała na stanowisku, że budowa mieszkań komunalnych o wysokim standardzie może sprzyjać integracji społecznej w tym integracji rasowej. Ustawa o prawach obywatelskich znosząca segregację rasową została podpisana w roku 1964. Można więc stwierdzić, że E. Wood wyprzedzała swoją epokę. Jej wskazania dotyczące budownictwa nie są utożsamiane ze strategią CPTED (ang. *Crime Prevention Through Environmental Design*), ale z pewnością były inspiracją dla jej twórców.

Za twórcę sformułowania CPTED uważa się C. Ray'a Jeffery'ego. W latach 70 XX wieku ukazały się dwie publikacje, które wskazały nierozzerwalny związek projektowania przestrzeni z przestępczością. Książka Jeffery'ego *Crime Prevention Through Environmental Design* ukazała się w 1971 roku. Autor stwierdził w niej, że właściwie zaprojektowana przestrzeń miejska może działać na potencjalnego sprawcę w sposób odstraszający, czyli może redukować możliwości popełnienia przestępstw. Sprawdza się to także w odwrotnej sytuacji, gdy źle zaprojektowana przestrzeń zachęca do popełnienia czynu zabronionego. W następnym roku Oskar Newman wydał *Defensible Space: Prevention Crime In Urban Design*. Newman, jako architekt, wskazywał raczej na techniczne aspekty przestrzeni odpowiedzialne za redukcję przestępczości. Prowadzone przez niego badania w Nowym Jorku pozwoliły mu na stwierdzenie, że przestępczość jest większa w wysokich budynkach, a mniejsza w niższych. Jak stwierdził, wynikało to z faktu słabszej kontroli społecznej w dużych obiektach, a przede wszystkim z anonimowości mieszkańców i potencjalnych sprawców. Newman wskazał, że przestrzeń podlegająca obronie musi zawierać dwa składniki. Po pierwsze, powinna pozwalać ludziom widzieć i być widzianym w sposób ciągły. Po drugie, ludzie muszą być skłonni do interweniowania lub zgłaszania służbom faktu popełnienia przestępstwa (Newman 1996: s. 64).

Jednak jako pierwsza w XX wieku na związek przestrzeni z przestępczością wskazała Jane Jacobs. Uczyniła to w książce *The Death and Life of Great American Cities*, która ukazała się w 1961 roku. Jacobs dowodziła, że istnieje nierozzerwalny związek wpływu przestrzeni, w której żyją ludzie, na ich zachowania, w tym na zachowania przestępcze. Była przekonana, że społeczeństwo żyjące w zatłoczonych miastach samo z siebie nie potrafi narzucić sobie skutecznych elementów samokontroli. Zwracała uwagę, że właściwie zaprojektowana przestrzeń może stanowić podstawę takiej kontroli. Jacobs wymieniała trzy atrybuty potrzebne do właściwego zaplanowania miast: jednoznaczne rozgraniczenie przestrzeni prywatnej i publicznej, zróżnicowanie wykorzystania przestrzeni miejskiej, wszechobecny ruch pieszych o dużym natężeniu (Jacobs 1961). Twierdziła także, że opustoszałe ulice są idealnie przystosowane do popełnienia przestępstw, dlatego wielką wagę przywiązywała do „oczu ulicy” (ang. *Eyes on the Street*), czyli społecznej kontroli. Była przekonana, że zwiększona obserwacja prowadzona przez mieszkańców zniechęci przestępcę, który stwierdzi, że istnieje większe prawdopodobieństwo bycia zauważonym lub złapanym przez innych. Poza tym, właściwie zaprojektowana przestrzeń miejska, atrakcyjna dla mieszkańców,

zachęci ich do przebywania w niej i zwiększenia obserwacji okolicy, co w konsekwencji odstraszy potencjalnych przestępców (Głowacki et al. 2010: s. 18).

Shlomo Angel, także zaliczany do pionierów CPTED, w swoich badaniach przestępczości ulicznej w Oakland na początku 1970 roku pozytywnie zweryfikował hipotezę zniechęcenia przestępców do popełniania przestępstw poprzez planowanie przestrzeni miejskiej. W efekcie stwierdził, że przestępczość jest odwrotnie proporcjonalna do poziomu aktywności na ulicy. Wnioski z tych badań potwierdziły ustalenia Jacobs (Głowacki et al. 2006: s. 141). Z kolei Paul van Soomeren sformułował zasady wskazujące na nierozzerwalny związek warunków technicznych z więziami społecznymi. Wyróżnił on trzy warunki zasadnicze dla właściwego projektowania przestrzeni:

- nie zapominaj o sprawcy i ofierze, nie koncentruj się jedynie na czynnikach fizycznych – to połączenie fizycznej przestrzeni i środowiska społecznego daje efekt w postaci bezpieczniejszych miast;
- nie koncentruj się jedynie na planowaniu i projektowaniu – to połączenie planowania przestrzennego, projektowania architektonicznego oraz utrzymania i konserwacji przestrzeni fizycznej daje efekt w postaci bezpieczniejszych miast;
- nie traktuj zapobiegania przestępczości jako działania, które opierać się może na jednej grupie wykonawców (tylko na policji, planistach, projektantach itp.) – wymagane jest wieloresortowe i strukturalne partnerstwo (lokalne władze + policja + planiści + architekci + mieszkańcy, itp.) (Sommeren 2000).

W XX wieku doświadczenia polskie w zakresie kształtowania bezpiecznych przestrzeni opierały się na doświadczeniach policji holenderskiej i angielskiej oraz na doświadczeniach amerykańskich. Policjanci w Holandii pierwsi zaczęli certyfikować obiekty, które spełniały określone normy. W 1994 roku w rejonie Hollands Miden rozpoczęli eksperyment związany z certyfikowaniem obiektów. Certyfikat był tutaj swego rodzaju potwierdzeniem ze strony Policji, że mieszkanie oraz jego okolice zostały tak zaprojektowane i wybudowane, aby zapewnić bezpieczeństwo. Eksperyment zakończył się dużym sukcesem i już w roku 1996 został przeniesiony do innych rejonów Holandii. W czasie jego trwania, czyli do roku 1998, na terenie Holandii zrealizowano ponad 200 nowych projektów domów i osiedli (*Politie Keurmerk Veilig Wonen* 1998). 1 stycznia 1999 roku niektóre wymogi potrzebne do uzyskania certyfikatu zostały włączone do ustawy budowlanej. Projektując bezpieczną przestrzeń, w Holandii udało się znacząco ograniczyć przestępczość. Średnie zagrożenie włamaniami do mieszkań w rejonie Hollands Midden wynosiło 20 włamań na 1000 mieszkań w ciągu roku, czyli 2%. W osiedlach, które spełniały wymogi „Policyjnego Znaku Jakości” zagrożenie spadło do 1%, czyli jednego włamania na 1000 mieszkań w ciągu roku. Dodatkowo badania przeprowadzone wśród mieszkańców certyfikowanych osiedli potwierdziły, że mieszkańcy tych obszarów entuzjastycznie oceniają bezpieczeństwo na ich terenie. 90% osób zgadza się ze stwierdzeniem, iż „Policyjny Znak Jakości” gwarantuje poczucie bezpieczeństwa, 75% chce otrzymać taki znak także w kolejnym mieszkaniu, a aż 66% osób zgadza się ponieść dodatkowe koszty, aby mieszkać na certyfikowanym osiedlu. Oceniając efekty projektu, należy mówić o jego olbrzymim sukcesie (Głowacki et al. 2005: s. 7–8). Jak zatem robią to

Holendrzy? Według holenderskiego „Policyjnego Znaku Jakości”, aby uzyskać certyfikat, należy spełnić wymogi w ściśle określonych pięciu kategoriach: podstawowe wymagania urbanistyczne, przestrzeń publiczna, działki budowlane, budynek i mieszkanie. Dla każdej kategorii przygotowano specjalny katalog wymogów. W każdym katalogu znajdują się wymagania obowiązkowe i dodatkowe. Warunkiem uzyskania certyfikatu jest spełnienie 23 wymagań obowiązkowych i 17 dodatkowych (Urban 2007: s. 125).

W Anglii, podobnie jak w Holandii, policjanci aktywnie włączyli się w działania związane z ograniczeniem przestępczości poprzez właściwe ukształtowanie przestrzeni. Zrzeszają się oni w założonej w 1948 roku organizacji ACPO (*Association of Chief Police Officers*), która w 1996 roku przekształciła się w *The National Police Chiefs' Council*.

Brytyjskie Home Office w 2004 roku wydało publikację zatytułowaną *Safer Places. The Planning System and Crime Prevention*. W publikacji tej znajdują się konkretne wskazania co do właściwego antyprzestępczego kształtowania/projektowania przestrzeni. Założenia projektowe oparte są na siedmiu atrybutach, które – poprawnie zaprojektowane – obniżą przestępczość. Pierwszym z nich jest dostęp i ruch (ang. *Access and movement*), który sprządza się do dążenia do wytyczania miejsc o dobrze określonych trasach, przestrzeniach i wejściach zapewniających wygodny ruch. Drugi z atrybutów to struktura (ang. *Structure*), czyli miejsca, które są tak zaprojektowane, aby różne zastosowania nie powodowały konfliktów. Trzeci – nadzór (ang. *Surveillance*) – to miejsca, gdzie wszystkie ogólnodostępne przestrzenie są dobrze widoczne z okolicy. Własność (ang. *Ownership*) – czwarty atrybut – to miejsca, które promują poczucie własności, szacunku, odpowiedzialności terytorialnej i wspólnoty. Ochrona fizyczna (ang. *Physical protection*) to z kolei przestrzenie dobrze zaprojektowane i zabezpieczone. Aktywność (ang. *Activity*) definiuje natomiast miejsca, w których poziom ludzkiej działalności jest odpowiedni dla lokalizacji i stwarza mniejsze ryzyko popełnienia przestępstwa. Ostatni, siódmy atrybut to zarządzanie i konserwacja (ang. *Management and maintenance*), czyli miejsca zaprojektowane z myślą o zniechęceniu do popełniania przestępstw (*Safer Places...* 2004: s. 13).

Zainteresowanie kształtowaniem bezpiecznych przestrzeni w Polsce twórczo rozwijano w kilku ośrodkach akademickich. Politechnika Białostocka, Politechnika Wroclawska, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Warszawski oraz Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie przyczyniły się do przekucia doświadczeń krajowych i zagranicznych oraz badań naukowych na upowszechnienie wiedzy dotyczącej kształtowania bezpiecznych przestrzeni. Jednak wskazać należy tutaj na szczególną rolę polskiej Policji, w tym Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, w upowszechnianiu wiedzy wynikającej z prowadzonych badań naukowych i efektywnego włączenia jej w dydaktykę przekazywaną studentom i słuchaczom. Pierwszym krokiem były zmiany w programie szkolenia dla przyszłych oficerów Policji wprowadzone na drodze dwóch decyzji Komendanta Głównego Policji: decyzją nr 238 z dnia 26 września 2001 r. w sprawie wprowadzenia „Programu Ramowego szkolenia wyższego zawodowego dla absolwentów szkół wyższych – specjalizacja kryminalna” oraz decyzją nr 239 z dnia 26 września 2001 r. w sprawie wprowadzenia „Programu ramowego szkolenia wyższego zawodowego dla absolwentów szkół wyższych – specjalizacja prewencyjna”. W obu programach wprowadzono w przedmiocie „Kryminologia i prewencja

kryminalna" po jednej godzinie wykładu i jednej godzinie ćwiczeń z zakresu projektowania bezpiecznych przestrzeni. Główne treści programowe z zakresu projektowania bezpiecznych przestrzeni ukierunkowane były na prezentowanie osiągnięć policji holenderskiej. Można zatem powiedzieć, że każdy oficer polskiej Policji już od roku 2002 był zaznajamiany ze strategią zapobiegania przestępczości poprzez właściwe ukształtowanie przestrzeni.

Obowiązujący obecnie program szkolenia przyszłych oficerów Policji został wprowadzony decyzją nr 160 Komendanta Głównego Policji z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie programu szkolenia zawodowego dla absolwentów szkół wyższych. Problematyce projektowania bezpiecznych przestrzeni poświęcono 8 godzin. Stuchacz szkolenia w ramach wyznaczonego czasu zostaje zapoznany z najnowszymi trendami w zapobieganiu przestępczości poprzez właściwe ukształtowanie przestrzeni, musi samodzielnie określić elementy przestrzeni poprawiające bezpieczeństwo oraz dokonać audytu przestrzeni pod kątem bezpieczeństwa.

Program szkolenia dla przyszłych oficerów Policji nie był jedyną aktywnością szkoleniową w zakresie projektowania bezpiecznych przestrzeni. Warto wspomnieć o kształceniu specjalistów z zakresu prewencji kryminalnej. Zgodnie z decyzją nr 290 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 listopada 2002 r. w sprawie programu szkolenia w ramach doskonalenia zawodowego dla specjalistów do spraw prewencji kryminalnej oraz policjantów realizujących zadania z zakresu prewencji kryminalnej, specjaliści do spraw prewencji kryminalnej odbywali w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie stosowne szkolenie. W programie tym duży nacisk położono na przekazanie wiedzy i umiejętności z zakresu antyprzestępczego ukształtowania przestrzeni (Decyzja 290).

Nie tylko policjanci byli objęci szkoleniem z zakresu kształtowania bezpiecznych przestrzeni. Program szkolenia w zakresie prewencji kryminalnej dla starostów i członków komisji właściwej do spraw bezpieczeństwa i porządku wprowadzony decyzją 225 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 września 2003 roku umożliwił wspólne szkolenie wszystkich członków powiatowych komisji bezpieczeństwa. W skład komisji wchodził starosta, radni, funkcjonariusze lub pracownicy Policji, prokurator i pracownicy powiatów zajmujący się sprawami patologii społecznych, młodzieżą, kulturą i sportem (Decyzja 225). W tym programie w ramach 9-godzinnego bloku dotyczącego budowy programów profilaktycznych stuchacze zapoznają się z podstawami kształtowania bezpiecznych przestrzeni. Bardzo pochlebne recenzje dotyczące szkolenia starostów i członków komisji bezpieczeństwa wyrażane na różnego typu konferencjach, szkoleniach i innych forach, spowodowały stworzenie specjalnego programu dla członków powiatowych komisji bezpieczeństwa i porządku. Finansowanie tego przedsięwzięcia pochodziło z Norweskich Mechanizmów Finansowych. W jego ramach wykładowcy z Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, prowadząc wyjazdowe szkolenia na terenie całej Polski, przeprowadzili szkolenia w miastach powiatowych. Łącznie tych szkoleń zrealizowano ponad 140. Grupy szkoleniowe składały się z członków komisji bezpieczeństwa, łącznie przeszkolono 2862 osoby. Pozytywnie i bardzo pozytywnie szkolenie oceniło 94 procent uczestników, 93 procent respondentów wskazało, że udział w szkoleniu podniesie ich kompetencje, 94 procent pozytywnie i bardzo pozytywnie oceniło otrzymane materiały, a 95 procent

ocenilo bardzo wysoko kompetencje wykładowców oraz przystępność materiałów (Pracownia Badań Społecznych 2010).

Przekazywanie wiedzy i umiejętności z zakresu właściwego ukształtowania przestrzeni i redukcji w ten sposób zagrożenia przestępczością znalazło także odzwierciedlenie w przepisach prawnych. W Polsce nie doczekaliśmy się jeszcze ogólnokrajowych wskazań, takich jakie opracowali Holendrzy czy Anglicy. Należy jednak zwrócić uwagę na rozwiązania lokalne, do których można zaliczyć certyfikat zachodniopomorskiego Komendanta Wojewódzkiego Policji, nazywany certyfikatem bezpieczeństwa w zakresie zapobiegania przestępczości na terenie turystycznych obiektów noclegowych. Zachodniopomorscy policjanci wzorem swoich holenderskich kolegów certyfikowali obiekty turystyczne skupiając się na zasadach projektowania przestrzeni na zewnątrz i wewnątrz obiektów turystycznych w celu ograniczenia okoliczności, które mogły sprzyjać popełnianiu przestępstw.

Duże znaczenie, być może największe dla upowszechnienia rozwiązań związanych z kształtowaniem bezpiecznych przestrzeni w Polsce, miał standard kształcenia na kierunku studiów „Bezpieczeństwo wewnętrzne”. W tworzenie tego standardu zaangażowana była Wyższa Szkoła Policji. Finał prac znalazł miejsce w rozporządzeniu MNiSW z dnia 12 lipca 2007 roku w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełnić uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki (Rozporządzenie MNiSW 2007/1166). W załączniku 1 do tego rozporządzenia znaleźć można było 118 standardów, w tym standard kształcenia dla kierunku „Bezpieczeństwo wewnętrzne” dla studiów I i II stopnia. Standard przewidywał przedmiot „Bezpieczeństwo społeczności lokalnych i kształtowanie bezpiecznych przestrzeni” jako przedmiot kierunkowy. Studenci studiów pierwszego stopnia zdobywali wiedzę w ramach tego przedmiotu z zakresu: założeń koncepcji *Secured by Design* oraz strategii *Crime Prevention Through Environmental Design* drugiej generacji; budowy przestrzeni antyprzestępczej; rozwijania kontroli społecznej oraz elementów CPTED takich jak: naturalna obserwacja, wyodrębnienie terenu, kontrola dostępu, zarządzanie i konserwacja. Według założeń standardu studenci mieli także posiadać umiejętności z zakresu definiowania elementów kryminologii środowiskowej; rozumienia koncepcji *Secured by Design* oraz strategii *Crime Prevention Through Environmental Design* oraz zmieniania kryminogennych aspektów przestrzeni. Kierunek studiów „Bezpieczeństwo wewnętrzne” jest aktualnie uprawniony na ponad 90 polskich uczelniach. Mimo, że nie obowiązują już standardy kształcenia i istnieje większa dowolność w kształtowaniu programu studiów, przedmiot związany z kształtowaniem bezpiecznych przestrzeni ciągle znajduje się w większości programów kształcenia na wskazanym kierunku studiów. Szeroka oferta edukacyjna omówiona wyżej, adresowana do studentów kierunku „Bezpieczeństwo wewnętrzne”, starostów i członków komisji bezpieczeństwa oraz policjantów, uzupełniana jest zmianami w prowadzonych programach kształcenia i wynikami badań realizowanych na uczelniach technicznych. Przykładem tych działań w Polsce były warsztaty „Bezpieczeństwo w urbanistyce” zorganizowane przez *Young Urban Network* oraz *ONZ (UN Habitat)*, w których prelegentami byli wykładowcy Wyższej Szkoły Policji, a adresatami studenci architektury Politechniki Śląskiej (Głowacki et al. 2008: s. 37-39).

W kontekście właściwego ukształtowania przestrzeni należy także zwrócić uwagę na program rządowy pt. „Program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań *Razem bezpieczniej* im. Władysława Stasiaka na lata 2018–2020”. Wskazany program już od samego początku, tj. od 2006 roku, wskazywał na skuteczność zapobiegania przestępczości poprzez właściwe ukształtowanie przestrzeni. Program ciągle funkcjonuje, i może w jego kolejnej edycji opracowany zostanie, wzorem doświadczeń Brytyjczyków czy Holendrów, ogólnopolski poradnik dla zainteresowanych antyprzestępczym ukształtowaniem przestrzeni bądź zostanie wprowadzony, wzorem doświadczeń Holendrów, certyfikat dla dobrze zaprojektowanej, bezpiecznej przestrzeni. Wydaje się, że kilkanaście lat rodzimych doświadczeń wystarczy, aby taką aktywność podjąć.

Andrzej Urban – dr hab. inż., profesor nadzwyczajny Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, absolwent Politechniki Śląskiej, emerytowany policjant, członek kolegiów redakcyjnych czasopism „Internal Security”, „Przegląd Policyjny”, „Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji”. Kierownik i wykonawca projektów finansowanych ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju. Naukowo związany z Wyższą Szkołą Policji, w latach 2008–2012 Prorektor ds. studiów i badań. Członek Polskiej Komisji Akredytacyjnej 2, 3, 5 i 6 kadencji.

Andrzej Urban – habilitated doctor engineer, professor at the Police Academy in Szczytno, Poland. He was graduated from the Silesian University of Technology, retired policeman. In 2008–2012 he was a vice-Rector of the Police Academy responsible for studies and research. He is also a member of editorial boards of several journals, such as "Internal Security", "Przegląd Policyjny", "Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji". He was both the leader and investigator in several projects financed by the National Centre for Research and Development. He was a member of the Polish Accreditation Committee during the 2nd, 3rd, 5th and 6th terms.

➔ Bibliografia

- CZAPSKA Janina (red.) (2012), *Zapobieganie przestępczości poprzez kształtowanie przestrzeni*, Kraków.
- DECYZJA (160) Komendanta Głównego Policji z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie programu szkolenia zawodowego dla absolwentów szkół wyższych, Dziennik Urzędowy KGP 49/2017.
- DECYZJA (238) Komendanta Głównego Policji z dnia 26 września 2001 r. w sprawie wprowadzenia „Programu Ramowego szkolenia wyższego zawodowego dla absolwentów szkół wyższych – specjalizacja kryminalna”, Dziennik Urzędowy KGP 11/2001.
- DECYZJA (239) Komendanta Głównego Policji z dnia 26 września 2001 r. w sprawie wprowadzenia „Programu ramowego szkolenia wyższego zawodowego dla absolwentów szkół wyższych – specjalizacja prewencyjna”, Dziennik Urzędowy KGP 11/2001.
- DECYZJA (290) Komendanta Głównego Policji z dnia 14 listopada 2002 r. w sprawie programu szkolenia w ramach doskonalenia zawodowego dla specjalistów do spraw prewencji kryminalnej oraz policjantów realizujących zadania z zakresu prewencji kryminalnej, Dziennik Urzędowy KGP 20/2002.
- DECYZJA (225) Komendanta Głównego Policji z dnia 30 września 2003 roku umożliwiająca wspólne szkolenie wszystkich członków powiatowych komisji bezpieczeństwa, Dziennik Urzędowy KGP 18/2003.

- FENNELLY Lawrence, CROWE Timothy (2013), *Crime Prevention Through Environmental Design*, Butterworth-Heinemann.
- GŁOWACKI Robert, ŁOJEK Krzysztof, OSTROWSKA Ewa, TYBURSKA Agata, URBAN Andrzej (2010), *Bezpieczne przestrzenie jako element bezpieczeństwa społeczności lokalnej*, Szcztyno.
- GŁOWACKI Robert, ŁOJEK Krzysztof, TYBURSKA Agata, URBAN Andrzej (2006), *Poradnik dla członków komisji bezpieczeństwa i porządku*, Szcztyno.
- GŁOWACKI Robert, ŁOJEK Krzysztof, URBAN Andrzej (2005), *Rewitalizacja przestrzeni fizycznej jako narzędzie zapobiegania przestępczości*, Szcztyno.
- GŁOWACKI Robert, ŁOJEK Krzysztof, URBAN Andrzej (2008), *Wpływ ukształtowania przestrzeni fizycznej na zapobieganie przestępstwom i wykroczeniom*, Szcztyno.
- JACOBS Jane (1961), *The death and life of great American cities*, New York.
- MIHINJAC Mateja, SAVILLE Gregory (2019), *Third-Generation Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED)*, "Social Sciences" nr 8.
- NEWMAN Oskar (1996), *Creating Defensible Space*, Washington.
- PIROOZFAR Poorang, FARR Eric r.P., ABOAGYE-NIMO Emmanuel, OSEI-BERCHIE J. (2019), *Crime prevention in urban spaces through environmental design: A critical UK perspective*, "Cities", vol. 95.
- PRACOWNIA BADAŃ SPOŁECZNYCH (2010), *Ewaluacja szkoleń na temat: „Poprawa bezpieczeństwa społeczności lokalnych poprzez szkolenia zapewniające właściwą organizację i kształtowanie przestrzeni publicznej”*, Sopot.
- POLITIE KEURMERK VEILIG WONEN (1998), Program Policyjny *Znak Jakości Bezpieczne Mieszkanie*.
- PRAWO DWUNASTU TABLIC (WWW) *Leges Duodecim Tabularum*, <http://biblioteka.kijowski.pl/antyk%20rzymski/06.%20prawo%20dwunastu%20tablic%20%5Bleges20duodecim%20tabularu%5D.pdf> (20.03.2018).
- ROZPORZĄDZENIE MNISW (2007/1166) z dnia 12 lipca 2007 roku w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełnić uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki, Dz. U. nr 164 poz. 1166.
- SAFER PLACES. *The Planning System and Crime Prevention* (2004), Queen's Printer and Controller of Her Majesty's Stationery Office.
- SOMMEREN Paul van (2000), *Crime prevention solutions for Europe: designing out crime*, Szczecin.
- TZU Sun (VI w. p.n.e.), *Sztuka Wojny czyli Trzydzieści Rozdziałów*, tłumaczenie J. Paterczyk, https://www.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/dokumenty/student/Sun_Tzu_sztuka_wojny.pdf (20.03.2018).
- URBAN Andrzej (2007), *Kształtowanie przestrzeni antyprzestępczej*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Architektura”, nr 1745, Gliwice.